

9. Українське суспільство – 2003. Соціологічний моніторинг / За ред. д.е.н. В. Ворони, д.с.н. М. Шульги. – К.: Інститут соціології НАН України, 2003. – 684 с.

10. Протестные настроения в Украине достигли времен Майдана – опрос // Корреспондент.net, 19 октября 2015, 17:47 / <https://korrespondent.net/ukraine/3578209-protestyne-nastroenyia-v-ukrayne-dostyhyly-vremen-maidana-opros>

11. Опрос показал, сколько украинцев готовы участвовать в протестных акциях // РІА Новости 14:0313.02.2018 / <https://ria.ru/world/20180213/1514535461.html>

12. Васильчук Є.О. Реферат роботи молодіжний політичний радикалізм та екстремізм в Україні: причини ескалації, ідеологія, механізми діагностики, запобігання та протидії / <http://divovo.in.ua/referat-roboti-molodijnij-politichnij-radikalizm-ta-ekstremizm.html>

13. Мацієвський Ю, Ковалко В. Протестний потенціал та політична мобілізація в Україні: чинники взаємодії Острог – 2015 / http://cprg.oa.edu.ua/wp-content/uploads/2015/11/Protestnyi_potencial_ta_pol_mobilizaciya_chynnyky_vzayem_odyi_Matsiyevsky_Kovalko.pdf

14. Гуменюк Л.Й. Екстремістські настрої молоді, соціальні та психологічні особливості їх формування і прояву / http://www2.lvduvs.edu.ua/documents_pdf/visnyky/nvsp/02_2012_2/12gljifip.pdf

15. Протестный потенциал украинцев растет, и это очень хорошо! Интервью с социологом Еленой Симончук / <http://protestnyipotentsyal.kp.ua>

16. Маркузе Г. Эрос и цивилизация. Одномерный человек: Исследование идеологии развитого индустриального общества / Г. Маркузе; пер. с англ., послесп., примеч. А.А. Юдина; Сост., предисл. В.Ю. Кузнецова. – М.: ООО «Издательство АСТ», 2002. – 526, [2] с.

17. Диоген Лаэртский. О жизни, учениях и изречениях знаменитых философов / Лаэртский Диоген / Ред. тома и авт. вступ. ст. А. Ф. Лосев; Пер. М. Л. Гаспарова, – 2-е изд. – М.: Мысль, 1986. – 571 с.

18. Слотердайк П. Критика цинического разума / Петер Слотердайк; пер. с нем. А. Перцева; испр. изд-е. – Екатеринбург: У-Фактория, – М.: АСТ МОСКВА, 2009. – 800 с.

19. Ермолин Е.А. Обыкновенный цинизм // Континент. – 2010. – N. 1(143) (январь-март). – С. 412-436. / <http://magazines.russ.ru/continent/2010/143/ee23.html>

20. Ржеутская Л. Как изменились настроения украинцев за три года после Майдана / Deutsche Welle. 20.02.2017 / <http://www.dw.com/ru/как-изменились-настроения-украинцев-за-три-года-после-майдана/a-37624523>

21. Ороховська Л.А. Атомізація суспільства як домінуюча тенденція в соціокультурній динаміці інформаційної доби / Л.А. Ороховська // Вісник Національного авіаційного університету. Серія: Філософія. Культурологія: Зб. наук. праць. – Вип. 1(25). – К.: НАУ, 2017. – С. 29-33.

22. Соловьева Г.Г. Теодор Адорно и его «эстетическая теория»: современный взгляд // Историко-философский ежегодник. – 2011. – С. 145-170.

T. Shorina

ФЕНОМЕНОЛОГИЯ ПРОТЕСТНОГО АКТИВИЗМА: РЕМИНИСЦЕНЦИИ «ВЕЛИКОГО ОТКАЗА»

В статье исследуется протестная форма индивидуального и массового умонастроения в условиях общественной аномии. Автор ретроспективно обращается к философским рефлексиям античного кинизма и «критической теории общества», в основе которых положены идеи «Великого Отказа», а также к практическому опыту протестности украинских реалий.

Ключевые слова: массовое сознание, протестные настроения, критическая теория, кинизм и неокинизм, современный цинизм, аномия, репрессивная культура, этика индивидуализма, социальный атомизм.

T. Shorina

PHENOMENOLOGY OF THE PROTEST ACTIVISM: REMINISCENCES OF "GREAT REFUSAL"

The article examines the protest form of individual and mass mentality in conditions of social anomie. The author retrospectively turns to the philosophical reflections of ancient cynicism and the Critical Theory of Society, which are based on the ideas of the «Great Refusal», as well as to the practical experience of protesting in Ukrainian realities.

Key words: mass consciousness, protest moods, critical theory, cynicism and neo-kinism, modern cynicism, anomie, repressive culture, ethics of individualism, social atomism.

УДК 128:165.745:316.32

Жень Цзя

ЖИТТЄВИЙ ЦИКЛ ІДЕЇ ПЛАНЕТАРНОЇ ОСОБИСТОСТІ

Національний педагогічний університет імені М.П. Драгоманова

Анотація. у статті розглянуто проблему породження і саморозгортання ідеї Планетарної особистості; відтворено алгоритм саморуку цього явища від номенологічного до феноменологічного горизонту за ланцюгом перетворень: *смысл (поле) – психофрактал (психіка) – ідея (гносеологія) – навіювання/переживання (психологія) – ідеал (філософія) – модель (наука) – компетенції (освіта) – ідеологія (виховання) – принцип (управління) – продукт (технологія) – товар (ринок) – артефакт (культура); проаналізовано життєвий цикл ідеї Планетарної особистості, що складається з чотирьох етапів: 1) зародження: *смысл – психофрактал*; 2) становлення: *ідея – ідеал: особистості і суспільства – модель*; 3) функціонування: *продукт – компетенції – ідеологія – критерій – принцип – товар – інтегратор соціальної взаємодії – засіб тиску, агресії, війни*; 4) сходження: *артефакти планетарної геокультури*.*

Ключові слова: Планетарна особистість, генезис, *смысл*, образ, ідея, ідеал, артефакт, цикл, зародження, становлення, функціонування, сходження.

Вступ

Життя доводить, що кожна цивілізація, що мала місце в еволюції планетарного соціального світу, вибудовувала образ «своєї людини», виходячи зі змісту «духу епохи» для обслуговування якісно нових засобів і способу виробництва. Не є винятком настання інформаційної доби, яка також «потребує» формування нової людини. Тому формування образу людини ХХІ століття є нагальною соціальною

проблемою, оскільки без ідеалу суб'єкта культурно-історичного процесу принципово неможливо організувати цілу низку соціальних процесів. Ідеться найперше про освіту і виховання. Стосовно освіти потрібно визначити, які саме компетенції важливо сформулювати у процесі навчальної діяльності для забезпечення певної якості робочої сили, а стосовно виховання – якими засобами і в якому форматі вихо-

увати громадянина Всесвіту, щоб він відповідав реаліям інформаційної доби.

Аналіз досліджень і публікацій

На сьогодні в науковій літературі існує чимало «пропозицій» щодо побудови образу людини XXI століття, зокрема праці В. Буданова – «квантово-синергетична антропологія», А. Госвами – «самоусвідомлювальний Всесвіт», А. Мінделла – «квантовий розум», К. Цюлковського – «промислене людство». У подальшому це набуло розвитку в працях Д. Бека – «спіральна динаміка», Д. Бома – «холономний підхід», К. Уїлбера – «інтегральний підхід», Б. Величковського – «еволюція свідомості», Д. Деннета – «інтелектуальний розвиток», Ф. Ніцше – «Надлюдина», Д. Рісмана – «Людина одинока», А. Камю – «Людина бунтуюча», К. Маркса – «Людина – представник класу», Г. Ортега-і-Гассет – «Людина маси», Н. Еліаса – «Людина замкнена», Е. Фромма – «Людина споживаюча», Ю. Левади – «Лукава людина», В. Ядова – «Загублена людина», Ж. Тоценка – «Парадоксальна людина» і «Людина – кентавр», В. Шубкіна – «Катастрофічна людина», С. Хорунжого – «Постлюдина», В. Бека – «Планетарна особистість», І. Девтерова – «Інтермен», Н. Маслової та О. Сташкевич – «Ноосферна особистість».

У східній і західній міфології, в античній філософії відобразилось розуміння людини як ключа до розгадки багатьох таємниць Всесвіту. Прикладами «всесвітньої людини» є пуруша у Ведах, скандинав-

ський Імір у «Едді», китайський Пань-Гу. Слід зазначити, що *homo religious* (людина релігійна), *homo sapiens* (людина розумна), *homo naturalis* (людина природна), *homo symbolicus* (людина символічна) та інші подібні моделі також не вичерпують змісту трансформації сучасної людини у дискурсі становлення інформаційної цивілізації.

Мета статті полягає у формалізації етапів саморозгортання явища «Планетарна особистість» у вертикальній і горизонтальній площинах планетарного соціального світу.

Основна частина

Логічним кроком у запропонованій розвідці буде зосередження на такій моделі людини XXI століття, яка базується на геологічному процесі саморозгортання філи людського роду, тобто на родоводі планетарної спільноти, оскільки він не повинен перериватися. Це означає, що наступна форма буття розумної живої речовини, якою є рід людський, має логічно випливати з ідеалу людини техногенної цивілізації і бути передвісником суб'єкта культурно-історичного процесу інтелектуальної цивілізації. Цій умові цілком відповідає ідея Планетарної особистості, запропонована В. Бехом і Ю. Бех у праці «На порозі сингулярності: планетарна спільнота у вирі Всесвіту» [1].

На основі мейнстріму засвоєння планетарною спільнотою змісту космічного смислогенезу дослідники визначають етапність у саморозгортанні планетарної спільноти (див. таб. 1) [1, с. 54].

Таблиця 1
ЕТАПИ САМОРОЗГОРТАННЯ ПЛАНЕТАРНОЇ СПІЛЬНОТИ
(за теорією В. Бека і Ю. Бека)

	Перший етап	Другий етап	Третій етап	Четвертий етап	П'ятий етап	Шостий етап
Смислогенез	Архетипи	Емпіричне знання	Наукове знання	Інформація	Смисли	Космічний розум
Вид людини	Пралюдина	Біологічна людина	Особистість людини	Планетарна особистість	Ноосферна особистість	Промислене людство
Вид цивілізації	Працивілізація	Аграрна	Технічна	Інформаційна	Інтелектуальна	Космічна

Ідея нової людини XXI століття як ідея Планетарної особистості, запропонована у наведеній вище таблиці, є досить привабливою і практичною з кількох міркувань. По-перше, поява такої людини у ланцюжку перетворень людського роду виглядає логічною; по-друге, породження Планетарної особистості викликано змінами у суспільстві з породженням іншого його типу; по-третє, взаємодія Планетарної особистості з новим типом суспільства породжує і новий тип цивілізації; по-четверте, «зсув» у структурі особистості людини на цьому етапі до соціальної складової є, на нашу думку, цілком логічним; по-п'яте, стадія до Планетарної особистості і стадія після неї є цілком реальними і не викликають непорозуміння.

Розглянемо саморозгортання явища планетарної особистості у вертикальній площині. Дослідження цього аспекту саморозгортання смислу кванту «Планетарна особистість» виводить нас у площину функціонування розуму людини. Виявляється, що семантичний субстрат проходить три горизонти: підсвідомості, свідомості і надсвідомості, що притаманні Планетарній людині як її атрибутивні властивості.

Отже, можна констатувати, що **життєвий цикл явища «Планетарна особистість»** у вертикальному

і горизонтальному вимірах проходить шлях від кванта смислу до артефактів геокультури. Вертикальний шлях саморозгортання явища можна відтворити як ланцюг перетворень: у горизонті підсвідомості людини: смисл – психофрактали; свідомості особистості: ідея – ідеал: особистості і суспільства – модель – критерій – продукт – компетенції – ідеологія – принцип – товар – інтегратор соціальної взаємодії людей між собою – засіб тиску, агресії, війни; надсвідомості людського роду: артефакти планетарної культури.

Якщо поглянути на ідею Планетарної людини під кутом стадіальності її генезису і буття у горизонтальній площині, то слід визначити її саморух у вигляді чотирьох стадій: 1) зародження; 2) становлення; 3) функціонування; 4) сходження.

Етап зародження явища Планетарної особистості вимагає висвітлення явища на рівні **смислу кванта Планетарної особистості і психофракталу Планетарної особистості**. Якщо сферою буття у першому випадку є ноосфера, то у другому – психосфера людини. Якщо у першому випадку засобом освоєння явища є мислення людини, інтуїція або інсайт, то у другому – переживання людини або зо-

внiшне навiювання як психологiчна процедура впливу на пiдсвiдомiсть людини.

Якщо звернутись до **моменту зародження** Планетарної особистості людини, то це означає, що маємо розпочати розгляд явища на пiдсвiдомому рiвнi, тобто ще у структурi Семантичного Всесвiту. Форма буття духовної субстанції – **смисли**, рухливiсть яких забезпечується смислогенезом. Людина є сприятливою до процесiв смислогенезу завдяки наявності у неї смислової сфери і вiдповiдних механiзмiв, що її обслуговують [5, с. 252-275].

Модель смислогенезу може бути представлена смисловою вертикаллю, яка має багаторiвневу будову. В основу побудови моделі покладені такі закономірності:

1. Генезис смислової сфери припускає сприйняття нечуттєвої iнформації із зовнiшнього джерела. Людина не може вiдчути рух смислогенезу у собі, як він не може вiдчути метаболiзм клiтин власної бiологiчної структури, але це зовсiм не означає, що вона не має зв'язку зi смисловим полем Всесвiту, у якому все є і все доступно людині. У голову людини зовні нічого не вноситься, воно проявляється у результаті резонування структури мозку людини зi Всесвiтом.

2. Момент взаємодії з енергією зовнiшнього джерела «запускає» самоорганізацію смислової сфери як функціональної системи. Процес цей на внутрiшньому плані представляє квантування смислової сфери – утворення функціональних органiв, що зумовлюють дiяльність людини щодо реалізації духовного запиту щодо Планетарної особистості.

3. Пiсля досягнення межi – певного рiвня складності системи і назрiвання через внутрiшні або зовнiшні причини нових духовних потреб починається вибуховий процес бiфуркації, який зумовлює структурно-смислове перетворення смислової сфери у горизонті створення збудженого запитом людини новоутворення, що тягне за собою вихід на новий рiвень смислогенезу.

4. У такому розумінні процес розвитку Планетарної особистості розгортається в логіці внутрiшньої необхідності, оскільки, потрапивши в поле тяжіння певного атрактора, система притягується до наміченої структури як до найбільш стійкого стану. Розвиток особистості в логіці внутрiшньої необхідності припускає досягнення цілісності й реалізацію внутрiшнього потенціалу людини: «виконання кожною iстотою дiяльності, суголосної з його суттю або його власною природою, і якраз тому вкрай вiдповiдною «порядку» [3, с. 34].

I. Колеснікова на основі моделі особистості людини, запропонованої українськими вченими, виокремила такі організаційні рiвнi смислогенетичного розвитку особистості людини: 1) початковий, 2) доособистісний, 3) особистісний, 4) надособистісний [4]. При цьому важливо звернути увагу на властивості смислової сфери особистості як системи, що здатна до самоорганізації:

1. Передусім, смissoва сфера є **динамічною системою**, iснування якої визначається поняттям «стан». При цьому її характерною властивістю є не статичний стан, а певний режим активності, у зв'язку з чим розвиток розглядається не як зміна

одного статичного стану iншим, а як перехід від одного типу активності до iншого. Щодо людини процес цей має цілісний характер, оскільки в ньому виявляється залучена «вся сукупність фізичних, психічних і розумових рухів та iмпульсiв» [8, с. 19].

2. Наступною властивістю смислової сфери є **вiдкритiсть**. Вiдкритий характер системи передбачає, що вона не iзольована від навколишнього свiту, а перебуває з ним у взаємодії. Це властивістю смислової сфери означає, що вона може iснувати і розвиватися тільки на основі взаємодії з «енергією джерела зовнiшнього, розмiщеного поза до горизонтом людського досвiду» [9, с. 77]. При цьому зовнiшня енергія виконує ту функцію, що структурує й забезпечує формобудівництво, а процес розгортається по лінії «...iєрархізації, iнтеграції і структурного ускладнення» [5, с. 283]. Це означає, що смissoва сфера особистості як упорядкована структура не може iснувати без взаємодії з неврегульованим зовнiшнім середовищем, це є порядок без хаосу. Утворення і динаміка смислової сфери зумовлені фактом буття сучасної людини «у воронці абсолютного початку ... в тій точці або тій грані, де хаос і космос, стихія і гармонія безпосередньо стикаються, спiвiснують один з одним» [2, с. 17].

3. **Смissoва сфера є нелінійною системою**, тобто системою, здатною до самодіяльності. Реакція на зовнiшні дії в таких системах може вiдбуватися непропорційно силі дії: малі дії можуть призвести до дуже вагомих наслідків, а великі – до абсолютно незначних.

4. Наступною властивістю смислової сфери як системи, що самоорганізується, є нерiвність (нерiвноваженість) – наявність процесiв обміну iнформацією між елементами структури смислової сфери особистості. У стані сильної нерiвномірності система втрачає стійкість; параметри, що характеризують такий стан, називаються критичними.

5. Однією з визначальних властивостей систем, які самоорганізуються, є **когерентність**. Цей термін у перекладі з латинської означає «зв'язок», «зчеплення». У синергетиці когерентність означає узгоджену дію всіх елементів у масштабі системи як єдиного цілого. Саме когерентність, кооперативність, узгодженість внутрiшніх процесiв, що визначають еволюції системи, забезпечують її головну властивістю – здатність до самоорганізації [6, с. 50]. Це дуже важливий висновок для подальшого аналізу життєвого циклу явища Планетарної особистості.

Отже, онтологічний режим розвитку Планетарної особистості передбачає еволюцію смислогенезу або у надрах духовних практик, або у сфері тяжіння «граничних сенсiв», у глибинах філософського запитання як способу «духовної роботи». Духовна практика – це спрямований процес перетворення людиною власної енергійної проекції до «вищого духовного стану» [8].

На **етапі становлення** ідея закріплюється особистим iдеалом людини XXI століття. Вихід ідеї Планетарної особистості у форму iдеалу означає, що явище гносеологічною стежиною «спускається» у феноменальний свiт. Спочатку ідея повинна «засвітитися» у суб'єктивованій формі, тобто посісти

центральне місце у самосвідомості особи, а мірою того, як опанує певною кількістю людей у громаді чи суспільстві, стає суспільним ідеалом людини ХХІ ст., тобто набуде об'єктивованої форми. «Ідеал суспільства є ідеалом, похідним від ідеалу особистості» (М. Бердяєв). Обидва види ідеалів обов'язково взаємодіють між собою, оскільки одна і та ж субстанція перебуває у двох різних формах. Наука повинна створити евристичну модель Планетарної особистості, що стає засобом технологічного впливу на формування особистості. Модель виконує дві основні функції: теоретичну і практичну.

Етап функціонування складається з ланцюга: інтегратор соціальної взаємодії людей між собою (синергетичний процес) – продукт (духовне виробництво) – компетенції (освіта) – ідеологія (виховання) – принцип (управління) – товар (маркетинг, торгівля) – засіб тиску або агресії (війни) – критерій (експертна діяльність) та ін. Це найбільш доступний для аналізу етап життєвого циклу явища планетарної особистості. Він стає доступним для вивчення після того, коли завершиться «сходження» ідеї Планетарної особистості у ідеал Планетарної особистості, а наука запропонує її відповідну модель. Оскільки процес функціонування цього явища ще не настав, то розглядати його поки нема сенсу.

Етап сходження Планетарної особистості зі світової арени вбачаємо в артефактах геокультури інформаційної доби, що має поступитися інтелектуальній цивілізації і Ноосферній особистості [7].

Висновки

Планетарна спільнота при виході на етап становлення інформаційної цивілізації має можливість сформувати привабливий образ ідеалу людини ХХІ століття у вигляді семантичної одиниці – ідеї Планетарної особистості. Цей образ є привабливим тим, що, з одного боку, він логічно впливає з ідеалу людини техногенної цивілізації, а з другого – логічно пролонгується на етап інтелектуальної цивілізації і Ноосферної особистості. При цьому ця ідея чітко

Жень Цзя

ЖИЗНЕННЫЙ ЦИКЛ ИДЕИ ПЛАНЕТАРНОЙ ЛИЧНОСТИ

В статье рассматривается проблема порождения и саморазвертывания идеи Планетарной личности; воспроизведен алгоритм самодвижения данного явления с ноуменологического в феноменологический горизонт по цепочке превращений: смысл (поле) – психофрactal (психика) – идея (гносеология) – внушение/переживания (психология) – идеал (философия) – модель (наука) – компетенции (образование) – идеология (воспитание) – принцип (управление) – продукт (технология) – товар (рынок) – артефакт (культура). Проанализирован жизненный цикл идеи Планетарной личности, состоящий из четырех этапов: 1) зарождение: смысл – психофрactal; 2) становление: идея – идеал: личности и общества – модель; 3) функционирование: продукт – компетенции – идеология – критерий – принцип – товар – интегратор социального взаимодействия – средство давления, агрессии, войны; 4) сходжение: артефакты планетарной геокультуры.

Ключевые слова: Планетарная личность, генезис, смысл, образ, идея, идеал, артефакт, цикл, зарождение, становление, функционирование, восхождение.

Zhen Jia

LIFE CYCLE OF THE IDEA OF PLANETARY PERSONALITY

The article deals with the problem of generation and self-deployment of the idea of a planetary personality; the algorithm of self-movement of this phenomenon from the noumenological to the phenomenological horizon in the chain of transformations is recreated: meaning (field) - psychophractal (psyche) - idea (gnoseology) - suggestion / experience (psychology) - ideal (philosophy) - model (science) - competence (education) - ideology (upbringing) - principle (management) - product (technology) - goods (market) - artefact (culture); the life cycle of the idea of a planetary personality is presented, consisting of four stages: 1) origin: meaning - psychophractal; 2) formation: idea - ideal: personality and society - model; 3) functioning: product - competency - ideology - criterion - principle - goods - integrator of social interaction - a means of pressure, aggression, war; 4) climbing: artefacts of planetary geoculture;

Key words: Planetary personality, genesis, meaning, image, idea, ideal, artefact, origin, formation, functioning, ascent.

фіксує переміщення акценту дієвості Планетарної людини у сферу соціальності за рахунок нарощування прояву атрибутивних властивостей духовного компоненту в структурі біологічної людини. На цій основі відкриваються нові горизонти розуміння світової спільноти як Колективної особистості, що тягнє до зниження важливості тілесності та нарощування віртуальності, аж до феномену електронної особистості й становлення Променевого людства (за Ціолковським).

Список літератури

1. Бех В.П. На порозі сингулярності: планетарна спільнота у вирі Всесвіту: монографія / В.П. Бех, Ю.В. Бех; Мін-во освіти і науки України; Нац. пед. ун-т імені М.П. Драгоманова. – К. : «МП Леся», 2014. – 220 с.
2. Библер В.С. Нравственность. Культура. Современность (Философские раздумья о жизненных проблемах) / В.С. Библер // Этическая мысль: Науч.-публицист. чтения ; редкол.: А.А. Гусейнов и др. – М.: Политиздат, 1990. – 480 с.
3. Буйкас Т.М. Проблема и психотехника самоопределения личности / Т.М. Буйкас // Вопросы психологии. – 2002. – №2. – С. 28-39.
4. Колесникова И.Е. Механизм смыслогенеза личности в онтогенезе: морфогенетический и онтологический контекст : монография / И.Е. Колесникова; Мін-во образования и науки, молодежи и спорта Украины, Нац. пед. ун-т имени М.П. Драгоманова. – К. : Изд-во НПУ имени М.П. Драгоманова, 2011. – 205 с.
5. Леонтьев Д.А. Психология смысла : природа, строение и динамика смысловой реальности / Д.А. Леонтьев. – М. : Смысл, 1999. – 487 с.
6. Лесков Л.В. Нелинейная Вселенная : новый дом для человечества / Л.В. Лесков. – М. : ЗАО «Издательство «Экономика», 2003. – 446 с.
7. Сташкевич О.О. Генеалогія інтелектуальної цивілізації : монографія / за науковою ред. Ю.В. Бех. – К. : «МП Леся», 2016. – 180 с.
8. Хоружий С.С. К антропологической модели третьего тысячелетия / С.С. Хоружий // Вестник Российского гуманитарного научного фонда. – 2000. – № 3. – С. 18-36.
9. Хоружий С.С. Конституция личности и идентичности в перспективе опыта древних и современных практик себя / С.С. Хоружий // Человек. – 2006. – № 6. – С. 75-85.